

Jan Roëde terugkijkend op zijn vriendschap met Paul Éluard

De eerste keer dat ik de Franse dichter Paul Éluard ontmoette, was in een boekhandel in Stockholm in 1946. Een bundel verzen, opgedragen aan Picasso, rijk geïllustreerd zoals dat heet, met reproducties van schilderijen en tekeningen van deze tovenaars. De gedichten waren beeldend, zeer muzikaal en oorspronkelijk.

Ik was er zo enthousiast over dat ik de boekhandelaar voorstelde (bij gebrek aan deviezen) mij het boek te geven in ruil voor een van mijn tekeningen. De boekhandelaar ging hoffelijk op mijn voorstel in en ik verkeerde dagenlang in een soort inspirerende opwindingsstoestand door dat boek.

Wat ik toen nog niet wist was dat ik Éluard met Aragon tot de grootste dichters van hun tijd gerekend werden. Enige maanden later ontmoette ik Éluard in levende lijve in Parijs. Omdat de ontmoeting voor mij een verrassing was, had ik geen gelegenheid gehad mij enige voorstelling te maken van de mens Éluard. Elke beschrijving van hem lijkt een paradox: een grote blonde man, voornaam, vriendelijk, heel sensitief, onvoorspelbaar in zijn gedrag, veel humor, bescheiden t.a.v. zijn eigen persoon, direct en natuurlijk reagerend op een onderwerp van gesprek en dit uittillend boven normale burgerlijk intellectuele interpretaties. Als je met hem omging dan bracht de dichter je 'dichter' bij de dingen. Een weldadig wonder. Ik vind het jammer te moeten zeggen dat ik nooit meer iemand heb ontmoet die zoveel goede eigenschappen had als Paul en die desondanks niet irritant overkwam.

Toen Éluard tijdens het bekijken van mijn tekeningen mij voorstelde samen een boek te maken was ik natuurlijk regelrecht verguld. We hadden het direct moeten doen, maar moesten beiden op reis. Een half jaar later kwam ik terug uit Collioure in Parijs en hoorde dat Nusch (zijn vrouw) plotseling overleden was. Ik heb zelden iemand gezien die zo aangegrepen was door verdriet. Hij kraste letterlijk zijn leed in de muren van zijn woning. Léon Degand heeft toen van Éluard het schrijven van de inleiding voor de brochure voor mijn tentoonstelling van hem overgenomen. Over het boek hebben we uiteraard niet meer gesproken. Een jaar later ging Éluard op uitnodiging van zijn vriend Neruda naar Mexico. Hij keerde terug met een allerliefste Franse vrouw die hij daar ontmoet had en die erg haar best deed hem weer zijn oude vitaliteit terug te geven.

Wel gaf hij mij een exemplaar van een uitgave die hij samen met Man Ray (foto's) maakte. Hij schreef erin: *À Jan Roëde qui sait la couleur, ce livre devenu noir Paul Éluard.*

De laatste keer dat ik bij hem was liet ik hem een aantal doekjes zien waarvan hij er twee uitkoos. Iemand die erbij was vroeg: 'Paul, hoe maak je zo beslist en snel een keuze?' 'Par shock', was zijn antwoord. Daar heb ik veel van geleerd: zo moet je een keuze doen, 'par shock', dus niet lang dubben en afwegen, kwaliteit herkennen is een pré-intellectuele sensatie die voorafgaat aan conventionele rubricering. Jacques Bloem heb ik dat zien doen met een hem onbekende dichtbundel: hij sloeg het boekje willekeurig open, las op een verticale manier en zei dan 'ja' (of 'nee'). Willem Hussem vond het een mirakel, omdat het vrijwel altijd de beste bladzijden waren.

Aantekeningen, opgenomen in het archief dat berust bij de RKD, evenals het exemplaar van de vermelde bundel 'Facile' van Paul Éluard, die Éluard met een opdracht aan Roëde had geschonken.

à Jan Roëde
qui sait la couleur,
ce livre devenu noir,

~~Paul L and~~
FACILE

9 Nov 49